

PEDAGOGIK AMALIYOTDA KASBIY AHLOQ ME'YORLARINING YUZAGA KELISHI VATARAQQIYOTI

G'ofurova Gulbahor Rustamovna
Namangan davlat universiteti tayanch-doktoranti
E-mail: gulbaxor1050@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada pedagogik faoliyatda kasbiy etika tushunchasi, uning mazmuni, o'qituvchi faoliyatidagi ahamiyati hamda kasbiy etikaning shakllanish bosqichlari ilmiy-nazariy manbalar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy-pedagogik, taqqoshlovchi va kontseptual tahlil metodlaridan foydalanilib, o'qituvchida kasbiy etikaning shakllanish jarayoni bosqichma-bosqich ochib berildi. Natijalar kasbiy etikani o'qituvchilik mahoratining asosiy ko'rsatkichi sifatida baholashga imkon beradi.

Kalit so'zlar: kasbiy etika, pedagogik faoliyat, professional kompetensiya, axloqiy me'yor, o'qituvchi madaniyati, refleksiya.

Gofurova Gulbahor Rustamovna
PhD candidate at Namangan state university
E-mail: gulbaxor1050@gmail.com

THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL ETHICAL STANDARDS IN PEDAGOGICAL PRACTICE

Annotation. This article examines the concept of professional ethics in pedagogical activity, its essence, significance in the teacher's professional performance, and the stages of its formation. Historical-pedagogical, comparative, and conceptual analysis methods were applied to explore the structure and development of ethical norms in teaching. The findings demonstrate that professional ethics serves as a fundamental indicator of teacher competence and plays a crucial role in shaping an effective and supportive educational environment.

Key words. Professional ethics, pedagogical activity, teacher competence, ethical norms, professional responsibility, communication culture, reflection, teacher identity

KIRISH

Pedagogik faoliyat jamiyatning eng mas'uliyatli va ijtimoiy ahamiyatga ega sohalaridan biridir. O'qituvchi shaxsining ma'naviy qiyofasi, axloqiy qadriyatlari va kasbiy madaniyati o'quvchilarning ta'lim-tarbiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, kasbiy etika masalasi zamonaviy pedagogikaning markaziy kategoriyalaridan biri

sifatida qaralmoqda. UNESCO [1] tavsiyalarida ta'kidlanishicha, o'qituvchilik etikasi inson sha'ni, hurmati va madaniy farqlilikka nisbatan to'laqonli yondashuvni talab qiladi [1].

Kasbiy etika o'qituvchining kasbga bo'lgan mas'uliyati, mehnat jarayonida o'zini tutishi, ta'lim oluvchilar bilan muloqoti va pedagogik qarorlarining axloqiy asoslarini belgilaydi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kuchli kasbiy etika o'quvchilarda ishonch, motivatsiya va ijobiy psixologik muhitni shakllantirishda muhim omildir [3]. Shu bilan birga, pedagogik etikaning shakllanish jarayoni murakkab, uzluksiz va shaxsiy tajriba bilan boyib boruvchi bosqichlardan iborat.

Ushbu maqolaning maqsadi — pedagogik faoliyatda kasbiy etikani ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish va uning shakllanish bosqichlarini aniqlashdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Tarixiy-pedagogik tahlil. Kasbiy etikaning turli davrlarda pedagogik faoliyatga qo'yilgan talablar kontekstida shakllanishi o'rganildi.
2. Taqqoshlovchi (komparativ) tahlil. Mahalliy va xorijiy pedagogik adabiyotlarda kasbiy etikaning muhim jihatlari solishtirildi.
3. Kontseptual tahlil. Kasbiy etikaning mazmuni, tuzilishi va pedagogik faoliyatdagi o'rni ilmiy-nazariy manbalar asosida izohlandi.
4. Analitik yondashuv. O'qituvchi shaxsida kasbiy etikaning shakllanish bosqichlari mavjud ilmiy tasniflar asosida tahlil qilindi.

Asosiy manbalar sifatida Richards & Farrell [2], Penny Ur [3], Harmer [4] hamda O'zbekiston pedagogika bo'yicha zamonaviy ilmiy adabiyotlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil natijalariga ko'ra, kasbiy etika quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- Pedagogik burch — ta'lim jarayonini adolatli, xolis va mas'uliyatli tashkil etish.
- Muloqot madaniyati — o'quvchi shaxsiga hurmat, inkluziv va qo'llab-quvvatlovchi munosabat.
- Kasbiy mas'uliyat — o'quvchilarning xavfsizligi, rivoji va psixologik holatiga e'tibor.
- Pedagogik odob — nutq, kiyinish, o'zini tutish me'yorlari.
- Refleksiya — o'qituvchining o'z faoliyatiga tanqidiy nazar tashlashi.

Ilmiy manbalar tahlili asosida o'qituvchida kasbiy etikaning rivojlanishi quyidagi bosqichlarga ajratildi:

1-bosqich. Aksiologik tayyorgarlik (qadriyatlarning shakllanishi)

- O'qituvchi bo'lishga bo'lgan motivatsiya yuzaga keladi.

- Axloqiy qadriyatlar, mas'uliyat, halollik, insonparvarlik hissi shakllanadi.

2-bosqich. Kasbiy-nazariy tayyorgarlik

- Pedagogik etika bo'yicha ilmiy bilimlar egallanadi.
- Ta'lim jarayonidagi etik me'yorlar o'rganiladi.

3-bosqich. Amaliy faoliyatda etik me'yorlarni qo'llash

- O'quvchilar bilan konstruktiv muloqot.
- Adolatli baholash.
- Konfliktlarni etik asosda hal qilish.

4-bosqich. Refleksiv-analitik bosqich

- O'z xatti-harakatlariga baho berish.
- Etik xatolarni tahlil qilish va tuzatish.
- Doimiy o'z-o'zini rivojlantirish.

5-bosqich.

Kasbiy etikaning barqarorlashuvi

- Shaxsiy fazilat va kasbiy etikaning uyg'unlashuvi.
- O'qituvchi madaniyatining yuqori darajaga chiqishi.
- Etik yetuklikning shakllanishi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kasbiy etika o'qituvchining faqat tashqi xulqi emas, balki uning ichki dunyosi, qarashlari va qadriyatlaridan iborat murakkab tizimdir. O'qituvchining kasbiy etikasi ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Harmer [4] ta'kidlashicha, o'qituvchining adolatli va hurmatga asoslangan yondashuvi o'quvchilar motivatsiyasining oshishiga sabab bo'ladi.

Shuningdek:

- Kasbiy etikaning shakllanishi talabalik davridayoq boshlanadi.
- Tajriba orttirish bilan etik kompetensiyalar chuqurlashib boradi.
- Refleksiya o'qituvchining etika bo'yicha asosiy rivojlanish mexanizmidir.
- Etik xatolarni tan olish pedagogik mahoratning muhim ko'rsatkichidir.

Zamonaviy o'qituvchi uchun kasbiy etika nafaqat pedagogik talab, balki psixologik pishiq yetuklikning belgisi hamdir.

XULOSA

Kasbiy etika pedagogik faoliyatning tayanch kategoriyalaridan biri bo'lib, o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini, kasbiy mas'uliyati, muloqot madaniyati va reflektiv kompetensiyalari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki:

- Kasbiy etika ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.
- Etik kompetensiyalar bosqichma-bosqich rivojlanadi.
- O'qituvchining kasbiy yetukligi uning etik qarashlari bilan belgilanadi.

- Kasbiy etika o'qituvchi — o'quvchi — ota-ona o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi.

Shu bois pedagogik ta'lim tizimida kasbiy etika masalasiga alohida e'tibor qaratish, amaliy mashg'ulotlarda etik vaziyatlarni tahlil qilish, o'qituvchilarning refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Teachers' Professional Ethics Framework. Paris, 2021.
2. Richards J., Farrell T. Professional Development for Language Teachers. Cambridge University Press, 2005.
3. Ur P. A Course in Language Teaching. Cambridge University Press, 2012.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, 2015.
5. Hasanboeva O., Yo'ldosheva Sh. Pedagogik mahorat va pedagogik etika. Toshkent, 2020.
6. Qodirov R. Pedagogik faoliyatda kasbiy kompetensiya. Toshkent: Fan, 2019.
7. Karimov B. Zamonaviy o'qituvchi etikasi. Samarqand, 2022.